

LEKSIČKI PRISTUP U PSIHOLOGIJI LIČNOSTI: PREGLED TAKSONOMIJA OPISIVAČA OSOBINA LIČNOSTI

Boris MLAČIĆ
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

UDK: 159.923.3.072
Pregledni rad

Primljeno: 13. 2. 2002.

U radu se opisuje leksički pristup u psihologiji ličnosti i razvoj taksonomija opisivača osobina ličnosti u različitim jezicima i kulturama. Leksički pristup zasniva se na pretpostavci da su najvažnije osobine ličnosti postale zabilježene kao riječi u prirodnim jezicima te da se ispitivanjima strukture tih riječi može dobiti znanstveno prihvatljiv model ličnosti. Počevši od Galtonova postuliranja leksičke hipoteze, preko inicijalnih istraživanja strukture pridjeva u Sjedinjenim Američkim Državama, leksički pristup i njemu pripadajuće taksonomije proširile su se u novije vrijeme i na druge zemlje i na istraživanja struktura drugih vrsta riječi. Ovaj rad daje pregled i usporedbu glavnih nalaza leksičkih istraživanja dimenzionalnosti ličnosti u jedanaest jezika. Ta su istraživanja uglavnom potvrdila međukulturalnu prihvatljivost velepotorog ili Big-Five modela ličnosti (ekstraverzija, ugodnost, savjesnost, emocionalna stabilnost i intelekt), no pokazala su da postoje i određene kulturalne specifičnosti. Rad također evaluira leksički pristup u psihologiji ličnosti i opisuje mogućnosti njegova daljnjeg razvoja.

✉ Boris Mlačić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,
Marulićev trg 19/1, p. p. 277, 10000 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: Boris.Mlacic@pilar.hr

PITANJE PARADIGME U DRUŠTVENIM ZNANOSTIMA I PSIHOLOGIJI LIČNOSTI

553

Istaknuti filozofi znanosti (Kuhn, Popper, Lakatos) smatraju da je jedna od osobina društvenih znanosti nepostojanje paradigme što obilježava i psihologiju ličnosti (Eysenck, 1991., 1997.). Eysenck (1991.) drži da se paradigma može opisati kao

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 4-5 (60-61),
STR. 553-576

MLAČIĆ, B.:
LEKSIČKI PRISTUP..

teorijski model o kojemu najveći broj istraživača u određenom području postiže konsenzus. Kriterije za postizanje paradigme u psihologiji ličnosti Eysenck (1991.) dijeli na osam taksonomskih i šest kauzalnih, smatrajući da bi u svim znanostima taksonomija trebala prethoditi kauzalnoj analizi. Eysenck (1997.) također drži da se odsutnost paradigme u psihologiji ličnosti može objasniti time što teorije ličnosti i korelacijska istraživanja nisu povezane s eksperimentalnim i fiziološkim istraživanjima.

Važnost taksonomije za psihologiju ličnosti: prvi korak na paradigmatском putu

John i sur. (1988.) opisuju taksonomiju kao sistematski okvir pomoću kojega se vrste i skupine u nekom području mogu razlikovati, sređivati i imenovati. Ti autori također apeliraju na postizanje taksonomije u psihologiji ličnosti, jer drže da ona dovodi do ubrzanog razvoja znanosti, argumentirajući svoj stav biologijom koja se znatno razvila nakon postuliranja Linneove taksonomije.

Stelmack (1997.) navodi da bi psihologija ličnosti mogla faktorskom analizom skratiti golem broj individualnih razlika na nekoliko osnovnih dimenzija ličnosti, uspoređujući to s razvojem Mendeljejeva taksonomskog sustava kemijskih elemenata pomoću funkcionalne analize i određivanja atomske težine pojedinih elemenata. Taj konsenzus o osnovnim dimenzijama ličnosti riješio bi i jedno od najvažnijih pitanja psihologije ličnosti čiji se začeci mogu pronaći u antici (Eysenck, 1992.; Goldberg, 1993.) i otvorio mogućnost za pomak prema kauzalnim istraživanjima ličnosti.

Većina se personologa slaže da su dva uporišta za razvoj taksonomije u ličnosti metoda istraživanja (faktorska analiza) i objekt istraživanja (osobine ličnosti). Dok, kad je riječ o metodi istraživanja, danas više nema većeg spora, o objektu istraživanja postoji spor. Postavke leksičkog pristupa u psihologiji ličnosti su da se fenotipske (izvana opažljive) osobine ličnosti (Goldberg, 1993.) mogu najbolje identificirati analizom opisivača osobina ličnosti, tj. riječima koje opisuju osobine ličnosti u nekom jeziku, što su drugi istraživači opovrgavali (poglavito Eysenck).

LEKSIČKI PRISTUP U PSIHOLOGIJI LIČNOSTI: POČETAK UZ POMOĆ LEKSIČKE HIPOTEZE

Goldberg (1990.) početke leksičkoga pristupa u psihologiji ličnosti nalazi u radu Galtona koji je 1884. iznio hipotezu da će najvažnije individualne razlike ljudi naći svoj izraz u riječima u različitim jezicima u svijetu. Galton je zaključio da rječnik engleskoga jezika sadrži otprilike 1000 termina za opis individu-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 4-5 (60-61),
STR. 553-576

MLAČIĆ, B.:
LEKSIČKI PRISTUP...

alnih razlika (John i sur., 1988.). Leksička hipoteza danas se standardno referira kao: "One individualne razlike koje su najistaknutije i socijalno relevantne u životima ljudi konačno će postati kodirane u njihovu jeziku; što je neka razlika važnija, to je vjerojatnije da će ta razlika biti izražena zasebnom riječju" (prema John i sur., 1988., str. 174).

Baumgarten (1933.) je utvrdila da je u raznim njemačkim rječnicima i psihologijskim publikacijama pronašla 941 pridjev i 688 imenica za opis osobina ličnosti, a kriterij za uključivanje u listu bio je njezina vlastita definicija osobine ličnosti. Istraživanje Baumgartenove može se podvrgnuti kritici zbog uporabe samo jednog suca u procjeni je li neka riječ opisivač ličnosti. No, navedeno je istraživanje izvršilo odlučujući utjecaj na poduzimanje sličnoga istraživanja u engleskom jeziku Allporta i Odberta (1936.).

Istraživanja opisivača osobina ličnosti u SAD-u: pridjevi kao glavni nositelji opisa osobina ličnosti

Istraživači leksičkoga pristupa u psihologiji ličnosti, poglavito u ranim taksonomijama, svoj su interes usmjerili na pridjeve, uz zanemarivanje drugih vrsta riječi kao potencijalnih opisivača osobina ličnosti. Moguće razloge tomu Goldberg (1981.) vidi u većem broju pridjeva za opis ličnosti u engleskomu jeziku te u tome što imenice podrazumijevaju kategorijalnu klasifikaciju, a pridjevi omogućuju usporedbu na kontinuumu. Isto tako, Goldberg (1982.) navodi da su imenice, u većini slučajeva, negativno evaluativnije od pridjeva i sadrže više kolokvijalnih termina. Saucier i Goldberg (1996.) drže pridjeve prototipskim primjerima u opisu osobina ličnosti zbog njihove trajnosti značenja i relativne otpornosti na promjene u diskursu. De Raad (1994.) smatra da bi se optimalan skup opisivača osobina ličnosti trebao sastojati od svih vrsta riječi relevantnih za taj opis: pridjeva, priloga, glagola i imenica. De Raad i Hendriks (1997.) drže da istraživanje samo pridjeva koji opisuju osobine predstavlja nepotrebno ograničenje. De Raad (1995.) zaključuje tu raspravu navodom da pridjevi najbolje opisuju dispozicijsku prirodu osobina ličnosti, iako su i imenice i glagoli važni. Razlog zašto su se taksonomije opisivača osobina ličnosti uglavnom oslanjale na pridjeve možda se nalazi i u činjenici što su Allport i Odbert (1936.) u prvom sustavnom popisu osobina ličnosti dali prednost pridjevima.

Allport-Odbertov popis

Allport i Odbert (1936.) drže da analiza opisivača osobina ličnosti može dovesti do povezivanja fenotipskih osobina ličnosti s funkcijama živčanoga sustava. Stoga prihvaćaju leksički pristup i iz Websterova rječnika engleskoga jezika s otprilike

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 4-5 (60-61),
STR. 553-576

MLAČIĆ, B.:
LEKSIČKI PRISTUP..

400 000 riječi izdvajaju 17 953 termina potencijalno korisnih za opis ličnosti. Kriterij za uključivanje termina u popis bio je u njihovu prinosu opisu individualnih razlika, tj. razlikovanju ponašanja ljudi (Allport i Odbert, 1936.).

Taj su popis opisivača osobina ličnosti Allport i Odbert (1936.) klasificirali u četiri kolone: a) "prave" ili stabilne osobine ličnosti – 4504 termina, b) trenutačne aktivnosti, raspoloženja, stanja i emocije – 4541 termin, c) društvene i karakterne prosudbe – 5226 termina te d) "razno" – 3682 termina.

Allport-Odbertov popis predstavlja prvo obuhvatno istraživanje opisivača ličnosti i odvaja metaforičke, evaluativne, fizičke i termine koji opisuju privremena stanja od "pravih" osobina ličnosti koje su stabilne, dugotrajne i internalne, što je usmjerilo buduća istraživanja u tome području.

Cattellova taksonomija: stvaranje multidimenzionalnoga modela ličnosti

Cattell (1943.a, str. 560) navodi da je "jedini način na koji se može shvatiti genotip proučavanje fenotipa", pa se stoga rabi Allport-Odbertovim popisom kao startnom točkom za svoju klasifikaciju osobina ličnosti u šest kategorija. Pridajući funkcionalnu i intrinzičnu važnost samo dispozicijskim, socijalnim i temperamentalnim osobinama ličnosti, Cattell (1943.b) kreće u vlastita istraživanja. Nizom semantičkih redukcija skraćuje početni skup od 4504 stabilne osobine ličnosti iz Allport-Odbertova popisa na 160 bipolarnih klastera kojima dodaje još 11 iz personološke literature. Zatim empirijskim klasteriranjem (1943.b, 1945.a, 1945.b) skraćuje te klastere na 35 varijabla, po njegovu mišljenju osobina ličnosti, služeći se procjenama znanaca za 100 odraslih na spomenuti 171 klaster. Faktorska analiza procjena znanaca na tih 35 varijabla (Cattell, 1945.b, 1946.) dovodi ga do interpretacije 12 primarnih, kosokutno rotiranih faktora ličnosti. U novim istraživanjima (1947., 1948.) navodi da je uspio replicirati devet originalnih faktora, dopunivši ih s četiri faktora iz područja upitnika ličnosti, što je činilo bazu njegova šesnaestofaktorskog modela i upitnika ličnosti (16PF). Cattellovi faktori danas se referiraju kao: A – toplina, B – rasuđivanje, C – emocionalna stabilnost, E – dominantnost, F – živahnost, G – svjesno pridržavanje uloga, H – socijalna hrabrost, I – osjećajnost, L – pozornost, M – apstraktnost, N – privatnost, O – strepnja, Q1 – otvorenost prema promjenama, Q2 – oslanjanje na vlastite snage, Q3 – perfekcionizam, Q4 – tenzija (Cattell, H.E.P., 1996.).

Istraživanja na Cattellovim varijablama ne potvrđuju njegov kompleksni model

Fiske (1949.) je krenuo sa samoprocjenama i procjenama drugih osoba za 128 studenata prve godine psihologije na 22 Cattellove varijable. Faktorske analize tih procjena dovele su ga

(1949.) do interpretacije pet faktora: 1) socijalna adaptabilnost, 2) emocionalna kontrola, 3) konformizam, 4) istraživački intelekt i 5) povjerljiva samoekspresija. Goldberg (1995.) navodi da su Fiskeovi faktori u velikoj sukladnosti s današnjim velepetorim (Big-Five) modelom ličnosti.

Tupes i Christal (1958., 1961.) analiziraju nalaze iz osam istraživanja: četiriju vlastitih, dvaju Cattellovih i dvaju Fiskeovih, služeći se procjenama drugih osoba. Ti autori, kao i Fiske interpretiraju pet faktora koje nazivaju: surgencija, ugodnost, pouzdanost, emocionalna stabilnost i kultura.

Navodeći da je i rješenje Tupesa i Christala blisko velepetorom modelu, Goldberg (1993.) drži da jedino interpretacija petoga faktora kao kulture predstavlja "povijesnu nezgodu", jer varijable na kojima su oni radili ne sadrže opisivače intelekta. Smatrajući da je razlog neslaganja nalaza Cattella i Tupesa i Christala u postupcima ekstrakcije faktora i njihovoj naknadnoj interpretaciji, Norman (1963.) u svojem istraživanju želi ispitati sličnost faktora na skraćenom skupu varijabla i različitim uzorcima ispitanika. Skrativši Tupes-Christalov skup od 37 varijabla na 20 i uporabivši ih na četiri skupine studenata pri procjenama drugih osoba, Norman (1963.) također dolazi do peterofaktorskoga rješenja koje naziva: I. – ekstraverzija ili surgencija, II. – ugodnost, III. – savjesnost, IV. – emocionalna stabilnost te V. – kultura.

Od ostalih replikacijskih istraživanja na Cattellovim varijablama koja su rezultirala također peterofaktorskim rješenjima valja spomenuti Borgattino (1964.) i Smithovo (1967.).

Digman i Takemoto-Chock (1981.) reanaliziraju šest istraživanja, uključujući i Cattellova i Fiskeova, te interpretiraju pet faktora: ekstraverziju, prijateljsko popuštanje, želju za postignućem, snagom ega (anksioznost) i intelekt. Ti autori zaključuju da se pet faktora koje su prvotno otkrili Fiske i Tupes i Christal ponavljaju u istraživanjima, bez obzira na vrstu procjena i osobe koje procjenjuju.

Može se zaključiti da nijedno neovisno istraživanje nije potvrdilo Cattellov kompleksni sustav od 12 ili 16 faktora. Norman (1963.) razlog tome vidi u metodološkim pogreškama Cattella (1947.) pri interpretaciji faktora, što potvrđuje i Howarth (1976.) koji navodi kako bi Cattell, da je primijenio kriterij da četiri ili više varijabla imaju faktorsko opterećenje od 0,35 na pojedini faktor, mogao interpretirati tek pet faktora. Digman i Takemoto-Chock (1981.) zaključuju da Cattellov originalni model ne može biti korektan i da faktorska analiza drugoga reda na njegovim primarnim faktorima daje osam faktora od kojih su neki slični peterofaktorskom rješenju iz ostalih istraživanja.

Normanova taksonomija

Norman se (1967.) odlučuje na novo taksonomsko istraživanje, jer je držao da nije opravdano donositi zaključke o dimen-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 4-5 (60-61),
STR. 553-576

MLAČIĆ, B.:
LEKSIČKI PRISTUP..

zionalnosti osobina ličnosti na samo jednom skupu varijabla (Cattellovu). Također je držao da će reprezentativni uzorak opisivača osobina ličnosti dovesti do otkrića novih faktora izvan već pronađenih pet u replikacijskim istraživanjima. Stoga ponovno starta od Websterova rječnika engleskoga jezika i vadi termine za opis individualnih razlika koji su nedostajali u Allport-Odbertovu popisu, no to rezultira tek sa 171 novim terminom. Norman je (1967.) tih 18 125 termina sortirao u 15 subordiniranih skupina koje su činile četiri superordinirane skupine: a) biofizičke osobine ličnosti – 2797 termina (15% cijele liste), b) privremena stanja i aktivnosti – 3021 termin (17%), c) socijalne uloge, odnosi i efekti – 1476 termina (8%) te d) isključeni termini – 10 831 termin (60%). On (1967.) nastavlja raditi na skupini biofizičkih osobina ličnosti koju je podijelio na 14 popisa po 200 termina od kojih je za svaki 100 ispitanika moralo dati sinonim, procijeniti njegovu uporabljivost u opisu ličnosti i procijeniti njegovu socijalnu poželjnost. Tim je procjenama (1967.) eliminirao daljnjih 1200 termina, a preostalih 1600 (prema Goldbergu, 1981., 1990.) racionalno svrstao u 10 razreda, s time da je svaki razred predstavljao pozitivan i negativan pol jednoga od pet faktora velepetorog modela ličnosti. Norman je ustanovio (prema Johnu i sur., 1988.) da je najmanji broj termina (64) dobio za pol IV.– (neuroticizam), a najveći – 274 za pol II.– (neugodnost). Slične nalaze dobivaju Peabody i Goldberg (1989.): kada se reprezentativni opisivači osobina ličnosti faktoriziraju, faktor II. (ugodnost) postaje najveći, a faktori IV. i V. (emocionalna stabilnost i intelekt) najmanji.

Goldbergove taksonomije: osnove suvremenoga leksičkog pristupa i usporedba pridjeva i imenica

Goldberg (1981.) aktualizira leksički pristup u psihologiji ličnosti držeći ga najboljim pristupom sređivanju beskrajna broja individualnih razlika. On (1981.) postavlja međujezičnu formu leksičke hipoteze koja govori da je, što je važnija neka individualna razlika, to vjerojatnije da će više jezika imati riječi za tu razliku i unutarjezičnu formu koja govori da će, što je važnija neka individualna razlika, u pojedinom jeziku biti više reprezentanata te razlike ili osobine.

Normanovu (1967.) prvu skupinu "biofizičke osobine ličnosti" Goldberg je (1982.) skratio po kriterijima poznatosti na 1710 pridjeva opisivača osobina ličnosti koje je primijenio na 187 studenata pri samoprocjenama (Goldberg, 1990.). Faktorske analize tih procjena, svrstanih u 75 Normanovih kategorija, rezultirale su peterofaktorskom strukturom, bez obzira na metode ekstrakcije i rotacije faktora. No Goldberg (1990.) shvaća da takav skup pridjeva pati od dvaju nedostataka: a) njegova ga veličina čini neekonomičnim za primjenu u testiranju i b) 75 kategorija zasniva se samo na Normanovim pro-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 4-5 (60-61),
STR. 553-576

MLAČIĆ, B.:
LEKSIČKI PRISTUP...

cjenama. Zbog toga Goldberg (1990.) skup od 1710 pridjeva reducira na 133 klastera sinonima koji su se zasnivali na 479 pridjeva i primjenjuje ga na četiri uzorka studenata pri samoprocjenama i procjenama drugih osoba, a rezultati su ponovno dali peterofaktorsko rješenje. Novim redukcijama (1990.) dolazi do 100 revidiranih klastera sinonima koje je činilo 339 pridjeva i ponovno dobiva jasno peterofaktorsko rješenje. Goldberg (1990., str. 1223) zaključuje: "Čini se razumnim zaključiti da će analiza bilo kojega razumno velikog uzorka engleskih pridjeva-deskriptora osobina ličnosti dati varijantu velepetore (*Big-Five*) faktorske strukture i da se gotovo svi takvi termini mogu reprezentirati unutar tog modela." Tih velikih pet faktora (ili velepetori model) Goldberg (1992.) naziva: I. – introverzija – ekstraverzija, II. – ugodnost, III. – savjesnost, IV. – emocionalna stabilnost, V. – intelekt.

Nizom metodoloških studija on (1992.) razvija markere velepetorih dimenzija, u unipolarnoj i bipolarnoj formi, a sve su analize tih markera ponovno rezultirale jasnom peterofaktorskom strukturom. Na takav način dobiva standardne i ekonomske instrumente za procjenu velepetorog modela.

Osim taksonomije pridjeva, Goldberg je (1982.) razvio i evaluacijski eksplicitnu taksonomiju pri kojoj je uspio, služeći se i racionalnim i empirijskim pristupom, 893 pridjeva razvrstati u 42 kategorije, razdvajajući deskripciju i pozitivnu i negativnu evaluaciju pri opisu ličnosti.

Goldberg (1982.) razvija i preliminarnu taksonomiju imenica te iz dvaju rječnika engleskoga jezika izdvaja 1947 imenica od kojih 1342 najpoznatije klasificira u 50 kategorija – 42 identične evaluacijski eksplicitnoj taksonomiji pridjeva i novih osam kategorija. Zaključuje da postoji razlika između imenica i pridjeva u opisu ličnosti: a) broj pridjeva koji opisuju ličnost u engleskome jeziku nadmašuje broj imenica, b) imenice su uglavnom više zasićene negativnim implikacijama i c) imenice u puno većem postotku predstavljaju kolokvijalne i dijalektalne termine.

Goldberg je (1982.) razvio i preliminarnu taksonomiju za privremena stanja, raspoloženja i stavove te preliminarnu taksonomiju za termine socijalnih uloga, odnosa i efekata.

Peabodyjeva taksonomija: internalna struktura kao reprezentativni izbor opisivača osobina ličnosti

Za razliku od istraživanja dosada opisanih, koja su se bavila analizom eksternalnih sudova (procjene ljudi), Peabody se (1987.) odlučio na analizu internalnih sudova (procjenu semantičke sličnosti termina), jer je to, prema njegovu mišljenju, jedan od uvjeta izbora reprezentativnoga skupa opisivača ličnosti. Iz triju popisa pridjeva Goldberga, Andersona i Gougha i Heilbruna Peabody (1987.) vadi 571 zajednički pridjev koje klasi-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 4-5 (60-61),
STR. 553-576

MLAČIĆ, B.:
LEKSIČKI PRISTUP..

ficira u 57 kategorija; zatim izabire reprezentante svake kategorije. Nakon toga studenti prosuđuju sličnost značenja tih 114 pridjeva na 57 bipolarnih skala, a faktorska analiza rezultira interpretacijom šest faktora: ugodnosti, savjesnosti, asertivnosti, inteligencije, vrednota i emocionalne stabilnosti. Pritom su prva tri faktora bila znatno veća po kriteriju objašnjene varijance. Peabody (1987.) izvodi zaključak da je internalna struktura s trima većim i trima manjim faktorima slična, ali ne i identična eksternalnoj velepetoroj strukturi, a mogući razlog tome vidi u kognitivnoj jednostavnosti internalne strukture koja se vjerojatno zasniva na indukciji iz eksternalnih sudova.

U novomu istraživanju Peabody i Goldberg (1989.) uspoređuju internalne i eksternalne strukture te u svih sedam skupova podataka nalaze pet faktora (surgencija, ugodnost, savjesnost, emocionalna stabilnost i intelekt), sličnih Peabodyjevima (1987.), osim faktora vrednota koji se pojavio samo u internalnoj strukturi. U internalnoj strukturi pronađena su tri velika faktora i tri manja, a u eksternalnoj strukturi pet faktora otprilike iste veličine, što je potvrdilo Peabodyjevu (1987.) hipotezu o kognitivnoj pojednostavljenosti internalnih sudova.

Taksonomije opisivača osobina ličnosti u Europi: pokušaj unifikacije metodologije

Dosadašnji opis pokazao je da su se američke taksonomije opisivača osobina ličnosti znatno razlikovale po metodologiji i po prosudbama onoga što se smatra opisivačima osobina ličnosti koje su bile subjektivne, jer je te prosudbe u većini donosio samo jedan istraživač (John i sur., 1988.). Kako bi izbjegli takve nedostatke, europski taksonomi žele unificirati metodologiju, a dodatni im je cilj proširiti taksonomije opisivača osobina ličnosti i na druge vrste riječi (imenice, glagole).

Taksonomije po nizozemskoj metodologiji

Novost nizozemske metodologije u tom području očituje se u objektiviziranju klasifikacije termina, generaliziranju dobivene strukture na više izvora podataka i sudaca i interpretaciji faktora uz pomoć nezavisno prikupljenih podataka (John i sur., 1988.). Također važan prinos nizozemskih taksonoma u objektiviziranju klasifikacije odnosi se na uvođenje dvaju kriterija u kategorizaciju termina: a) kriterija prirode: termin je koristan za opis ličnosti ako se može uvrstiti u rečenicu: "On (ona) je po prirodi." i b) kriterija osobe: termin je koristan ako može odgovoriti na pitanje: "Kakva vrsta osobe je gospodin (gospođa) X?" (John i sur., 1988.).

Nizozemske taksonomije (pridjevi, imenice i glagoli). U nizozemskom su istraživanju dva istraživača iz rječnika nizozemskoga jezika izvadila 8690 pridjeva primjenjivih u opisu ličnosti

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 4-5 (60-61),
STR. 553-576

MLAČIĆ, B.:
LEKSIČKI PRISTUP...

(Brokken, 1978., prema De Raadu, 1992.). Taj je skup u dvije faze skraćen na 1203 pridjeva, pomoću kriterija prirode i osobe te eliminacije termina koji se nisu odnosili na stabilne osobine ličnosti. Te pridjeve Brokken (1978.) (prema De Raadu, 1992.) rabi u studijama samoprocjena i procjena drugih osoba na 200 parova ispitanika, što rezultira interpretacijom šest faktora: ugodnosti, živahnosti, dominantnosti, urednosti (savjesnosti), ekstraverzije, a šesti, neimenovani, faktor spajao je pridjeve emocionalne nestabilnosti i otvorenosti za nova iskustva.

De Raad i sur. (1988.) odlučuju se za taksonomiju glagola te iz 15 000 glagola u nizozemsko-engleskomu rječniku izabiru 1557 glagola primjenjivih u opisu ličnosti, a te glagole 22 ispitanika procjenjuje po stupnju opisa osobe u odnosu prema drugima. De Raad i sur. (1988.) zadržavaju 543 glagola najveće korisnosti u opisu osobe kojima se služe pri samoprocjenama i procjenama drugih osoba, uz samoprocjene na 747 pridjeva iz Brokkenova istraživanja. Samoprocjene na pridjevima daju šest faktora sličnih Goldbergovoj strukturi: bešćutnost, ekstraverziju, emocionalnu nestabilnost, savjesnost, kulturu i ugodnost (De Raad i sur., 1988.), a glagoli šest faktora koji su se razlikovali od onih na pridjevima jer su faktori asertivnosti i potpore bili specifični za područje glagola, a faktor savjesnosti za područje pridjeva, čime spomenuti autori zaključuju da glagoli donose nove dimenzije u opisu ličnosti.

De Raad i Hoskens (1990.) razvili su taksonomiju imenica u četiri koraka pomoću kojih su, služeći se procjenama više skupina sudaca, 80 838 imenica u nizozemskom rječniku skratili na 755 pogodnih za opis ličnosti, koje zatim primjenjuju pri samoprocjenama i procjenama drugih osoba na 400 ispitanika i identificiraju velepetore dimenzije: ekstraverziju, emocionalnu stabilnost, kulturu, savjesnost i ugodnost, uz dodatni faktor malignosti, specifičan za imenice. Ti autori (1990.) zaključuju da se dimenzije dobivene na glagolima, pridjevima i imenicama mogu lako usporediti, ali trebalo bi odrediti i diferencijalni prinos svake vrste riječi.

De Raad se (1992.) u pokušaju identifikacije dimenzija osobina ličnosti za pridjeve, imenice i glagole u jednome istraživanju služi 551 pridjevom, 571 imenicom i 507 glagola pri samoprocjenama 200 studenata. To njegovo istraživanje daje pet faktora za pridjeve: ugodnost, emocionalnu stabilnost, savjesnost, ekstraverziju i intelekt, četiri faktora za imenice: ekstraverziju (s facetima emocionalne stabilnosti), savjesnost, ugodnost i intelekt/otvorenost, a glagoli daju dva faktora: ugodnost i emocionalnu stabilnost, pa autor navodi da je velepetori model najprimjenjiviji za pridjeve, ali i da se strukture drugih vrsta riječi mogu interpretirati pomoću nekih od velepetorih dimenzija, s tim da glagoli daju samo dvije dimenzije jer su najspecifičniji za konkretno ponašanje.

Novo istraživanje dimenzionalnosti opisivača osobina ličnosti De Raada i sur. (1992.) na 551 pridjevu iz Brokkenova istraživanja pri samoprocjenama i procjenama drugih osoba na 600 ispitanika rezultiralo je jasnom velepetorom strukturom: ekstraverzijom, ugodnosti, savjesnošću, emocionalnom stabilnošću i intelektom.

Talijanska taksonomija rimskih istraživača. Caprara i Perugini (1994.) najprije izdvajaju 8532 pridjeva potencijalnoga opisa ličnosti iz talijanskoga rječnika od 40 000 riječi. Taj su skup dvije skupine sudaca skratile na 492 pridjeva, služeći se kriterijima osobe, jasnoće značenja, uporabljivosti u opisu ličnosti, socijalne poželjnosti i čestoće uporabe. Te pridjeve Caprara i Perugini (1994.) primjenjuju pri samoprocjenama 274 studenta i interpretiraju pet faktora: savjesnost, ekstraverziju/energiju, mirnoću nasuprot razdražljivosti, sebičnost nasuprot altruizmu i konvencionalnost, čime zaključuju da se velepetori model ne može potpuno replicirati u talijanskomu kontekstu. Oni (1994.) shvaćaju da je mogući razlog tomu u nedostatku njihova istraživanja koji je bio u nepovoljnom omjeru ispitanika i varijabla, a takvi nedostaci mogu se zamijetiti i kod drugih taksonomija opisivača osobina ličnosti, poglavito nizozemskih. Talijanske se dimenzije nisu mogle usporediti ni s originalnim velepetorim modelom. Iz navedenih razloga Caprara i Perugini (1994.) u novoj studiji 260 pridjeva s najvećim komunalitetima na peterofaktorskoj strukturi primjenjuju pri samoprocjenama 862 ispitanika i interpretiraju pet faktora: ekstraverziju/energiju, savjesnost, mirnoću nasuprot iritabilnosti, sebičnost nasuprot altruizmu i konvencionalnost. Usporedba tih dimenzija s instrumentima za mjerenje peterofaktorskoga modela NEO-PI (McCrae i Costa, 1987.) i BFQ (Caprara i sur., 1993.) rezultira jasnim odnosom talijanskih faktora ekstraverzije i savjesnosti s istim faktorima iz drugih instrumenata, a ostali talijanski faktori nisu bili jednoznačno povezani s korespondentima iz peterofaktorskoga modela.

Taksonomije po njemačkoj metodologiji

Najvažniji prinos njemačkih istraživača leksičkomu pristupu odnosi se na proširenje taksonomija opisivača osobina ličnosti i na imenice. Angleitner i sur. (1990.) drže da je osim pridjeva potrebno zahvatiti i pridjevne (atributne) i tipske imenice pri opisu ličnosti. Pridjevne ili atributne imenice donose opis osobina, ponašanja i iskustva osoba. To su apstraktne imenice koje se ne odnose izravno na ljude (prijateljstvo, poštenje i nasilje). Nasuprot tomu, tipske imenice daju karakterizaciju tipova ličnosti, tj. odnose se izravno na ljude (poštenjačina, alkoholičar, neradnik).

Osim toga, njemački istraživači detaljno su razvili sustav pomoću kojega se neki termin može držati relevantnim za opis ličnosti (Angleitner i sur., 1990.).

Njemački su taksonomi razvili također detaljan sustav kategorizacije pridjeva pomoću specificiranja pet superordiniranih i 13 subordiniranih kategorija (Angleitner i sur., 1990.). Pri tome sustavu kategorizacije njemački istraživači razvili su i prototipski pristup u kojem se smatra da je pridjev prototipski primjer pojedine kategorije ako ga je većina sudaca svrstala u nju. Na primjer, ako je petero sudaca svrstalo pridjev *benevolentan* u kategoriju stabilnih osobina ličnosti, a dvoje u kategoriju društvenih aspekata pojedinaca, taj pridjev predstavlja prototipski primjer kategorije stabilnih osobina ličnosti.

Njemačka taksonomija opisivača osobina ličnosti. U prvoj fazi njemačke taksonomije (Angleitner i sur., 1990.) osmero je sudaca iz njemačkoga rječnika od 97 000 riječi izdvojilo 4827 pridjeva, 2212 tipskih imenica i 3607 pridjevnih imenica koje su smatrali relevantnima za opis ličnosti. Zbog nalaza da su pridjevi najvažniji za opis ličnosti, Angleitner i sur. (1990.) poduzimaju klasifikaciju pridjeva. Prošireni skup od 5092 pridjeva deset sudaca svrstava u sustav od pet superordiniranih i 13 subordiniranih kategorija, čime je dobiveno 2397 prototipskih pridjeva za superordinirane kategorije.

Ostendorf (1990.) primjenjuje 430 pridjeva prototipskih za kategoriju dispozicija na 408 ispitanika pri samoprocjenama uz pripadajuće procjene drugih osoba za iste ispitanike te nalazi jasnu peterofaktorsku strukturu na tim podacima: ekstraverziju, ugodnost, savjesnost, emocionalnu stabilnost i intelekt. Primjena istoga skupa pridjeva na 511 ispitanika pri samoprocjenama i 1533 procjene drugih osoba dovodi do replikacije istih faktora (Ostendorf i Angleitner, 1993.). U oba istraživanja najviše pridjeva opisivača osobina ličnosti u njemačkomu jeziku bilo je vezano uz faktor ugodnosti, a faktor emocionalne stabilnosti bio je najmanji.

Talijanska taksonomija tršćanskih istraživača. Di Blas i Forzi (1998.) u talijanskomu rječniku od 127 000 riječi pronalaze 11 010 riječi potencijalno uporabljivih pri opisu ličnosti: 3780 pridjeva, 3236 pridjevnih imenica, 2566 tipskih imenica te 1428 pridjeva kojima se može služiti kao tipskim imenicama. Tri faze redukcije prve i četvrte vrste riječi uz pomoć procjena poznatosti, korisnosti u opisu ličnosti, kategorizacije primjenom njemačkoga sustava i semantičke sličnosti dovode do 314 pridjeva i 118 pridjeva kojima se može služiti kao tipskim imenicama (Di Blas i Forzi, 1998.). Nakon toga autori rabe 314 pridjeva pri 427 samoprocjena i pri 277 procjena drugih osoba te interpretiraju tri faktora: savjesnost, ekstraverziju i ugodnost, usporedivih s faktorima Peabodyja i Goldberga (1989.). Tako Di Blas i Forzi (1998.) zaključuju da se velepetori model ne replicira u talijanskomu jeziku, što interpretiraju mogućom fuzijom interpersonalnih i afektivnoemocionalnih sfera, usporedbom s rezultatima Caprara i Peruginija (1994.) te Sauciera (1992.a).

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 4-5 (60-61),
STR. 553-576

MLAČIĆ, B.:
LEKSIČKI PRISTUP..

U novome istraživanju Di Blas i Forzi (1998.) žele usporediti talijanske dimenzije ličnosti s markerima velepetorog modela pri samoprocjenama, što rezultira nedvosmislenim odnosom talijanskih i američkih dimenzija savjesnosti, ekstraverzije i ugodnosti.

Češke taksonomije osobina ličnosti. Češki taksonomi u prvoj studiji iz češkoga rječnika izdvajaju 4145 pridjeva, 3459 pridjevnih imenica i 2159 tipskih imenica moguće korisnosti pri opisu ličnosti. (Hřebíčková i Ostendorf, 1994.). U drugoj studiji šest sudaca klasificira te pridjeve, služeći se njemačkim sustavom, što rezultira s 366 prototipskih pridjeva za kategoriju dispozicija. U trećoj studiji (Hřebíčková, 1995.) te pridjeve primjenjuje pri samoprocjenama 397 ispitanika, a faktorska analiza rezultira interpretacijom pet faktora: ekstraverzije, ugodnosti, savjesnosti, emocionalne stabilnosti i intelekta. Usporedba čeških faktora s markerima velepetorog modela rezultirala je visokim korelacijama triju čeških faktora (ekstraverzija, ugodnost i savjesnost) s odgovarajućim dimenzijama velepetorog modela i nešto nižim korelacijama za preostala dva (emocionalna stabilnost i intelekt) (Hřebíčková, 1995.).

Pri taksonomiji glagola Hřebíčková i sur. (1999.) najprije iz češkoga rječnika izdvajaju 2374 glagola potencijalno relevantnih za opis ličnosti, služeći se nizozemskim kriterijima.

Eliminacija glagola po kriteriju poznatosti i uporabe te njihova kategorizacija dovodi do 289 prototipskih glagola za kategorije deskriptivne akcije i stanja (Hřebíčková i sur., 1999.). U novoj fazi češki taksonomi te glagole primjenjuju na 473 ispitanika pri samoprocjenama, što rezultira interpretacijom struktura od dva do pet faktora, bez izjašnjavanja autora koja je struktura najprihvatljivija. Hřebíčková i sur. (1999.) navode da bi se prvi faktor mogao odnositi na velepetori faktor ugodnosti, a drugi na emocionalnu nestabilnost, ali i s aspektima ekstraverzije, četvrti faktor je sličan savjesnosti, dok ni u jednoj analizi nije nađen faktor koji bi sličio velepetorom faktoru intelekta.

Poljska taksonomija. Szarota (1996.) kreće iz rječnika poljskoga jezika od 35 000 riječi iz kojega dva suca izdvajaju 1811 pridjeva potencijalno relevantnih za opis ličnosti, a autor dodaje tom skupu još 28 pridjeva iz drugih popisa opisivača ličnosti. Tih 1839 pridjeva u drugoj studiji deset sudaca klasificira prema njemačkomu sustavu kategorizacije, što rezultira s 290 prototipskih pridjeva za kategoriju dispozicija (Szarota, 1996.). Te pridjeve autor primjenjuje na 347 samoprocjena i 369 procjena drugih osoba, a faktorska analiza tih podataka rezultira s pet faktora sličnih velepetorom modelu: surgencija, savjesnost, ugodnost, emocionalna stabilnost i intelekt, no faktor se sur-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 4-5 (60-61),
STR. 553-576

MLAČIĆ, B.:
LEKSIČKI PRISTUP...

gencije razlikovao od klasičnoga faktora ekstraverzije jer nije sadržavao facet društvenosti.

Filipinska taksonomija. Filipinska taksonomija može se svrstati pod europske taksonomije zbog preuzimanja njemačke metodologije. Church i sur. (1996.) iz filipinsko-engleskoga rječnika od 68 000 riječi procjenom četiriju sudaca izdvajaju 6900 pridjeva potencijalno korisnih pri opisu ličnosti. Te pridjeve u drugoj studiji devet sudaca klasificira prema modificiranome njemačkom sustavu, što rezultira sa 682 pridjeva za stabilne osobine ličnosti i privremena stanja. Taj skup Church i sur. (1997.) primjenjuju pri 626 samoprocjena i interpretiraju sedam filipinskih dimenzija osobina ličnosti: brigu za druge nasuprot egoizmu, savjesnost, negativnu valenciju, temperamentnost, gregarnost, intelekt i samouvjerenost. Pronađena je bliska povezanost filipinskih dimenzija gregarnosti, brige za druge nasuprot egoizmu, savjesnosti i intelekta s dimenzijama ekstraverzije, ugodnosti, savjesnosti i intelekta iz velepetorog modela, dok se ostale dimenzije nisu mogle jednoznačno povezati s velepetorim modelom (Church i sur., 1997.).

Church i sur. (1998.) revidirani skup od 502 pridjeva primjenjuju na 740 ispitanika pri samoprocjenama, uz 422 markera velepetorih dimenzija, i repliciraju sedam filipinskih dimenzija iz prethodnoga istraživanja te njihovu usporedbu s velepetorim dimenzijama, što ih navodi na zaključak da zbog kulturalnih razlika velepetori model nije dominantan u filipinskih uzoraka. No, Saucier (1997.) drži da sedam filipinskih dimenzija predstavlja rezultat izbora varijabla na faktorsku strukturu opisivača osobina ličnosti, a ne kulturalne razlike.

Europske taksonomije drugih metodologija

Mađarska taksonomija osobina ličnosti. U prvoj studiji, služeći se njemačkom metodologijom, Szirmak i De Raad (1994.) procjenom devet sudaca i kombinacijom dvaju rječnika dobivaju 4045 pridjeva, 1861 tipsku imenicu i 2832 pridjevne imenice potencijalno korisne pri opisu ličnosti. U drugoj studiji De Raad i Szirmak (1994.), služeći se modificiranom nizozemskom metodologijom, reduciraju skup pridjeva na 624 opisivača stabilnih osobina ličnosti. Taj skup primjenjuju pri samoprocjenama 400 ispitanika i interpretiraju četiri faktora: ekstraverziju, savjesnost, emocionalnu stabilnost i ugodnost, dok bi se pri peterofaktorskoj soluciji peti faktor mogao nazvati integritet, što odstupa od klasične velepetore strukture.

Ruska taksonomija osobina ličnosti. Ruska je taksonomija (Shmelyov i Pokhil'ko, 1993.) zasnovana na internalnim prosudbama o osobinama ličnosti. Shmelyov i Pokhil'ko (1993.) kreću od skupa od 1530 opisivača osobina ličnosti koje svrstavaju u 300

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 4-5 (60-61),
STR. 553-576

MLAČIĆ, B.:
LEKSIČKI PRISTUP..

skupova sinonima i 60 klastera. Revizijama toga skupa autori dolaze do 56 klastera i 1650 termina za opis ličnosti. Procjene sematičke sličnosti toga skupa i njihova faktorska analiza dovede do interpretacije 15 faktora: altruizma, intelekta, energičnosti-veselosti, savjesnosti, tvrdoće, emocionalne stabilnosti, pragmatizma-zrelosti, iskrenosti, konzervativizma, demonstrativnosti-ambicioznosti, orijentacije na posao, socijalne adaptacije, taštine, delikatnosti i jedinstvenosti (Shmelyov i Pokhil'ko, 1993.). Usporedba prvih šest ruskih faktora s engleskim velepetorim modelom rezultirala je visokim kongruencijama između ruskoga faktora altruizma i engleskoga faktora ugodnosti, ruskoga faktora intelekta i engleskoga faktora intelekta, ruskoga faktora energičnosti-veselosti i engleskoga faktora ekstraverzije, ruskoga faktora savjesnosti i engleskoga faktora savjesnosti te ruskoga faktora emocionalne stabilnosti i engleskoga faktora emocionalne stabilnosti, dok između ruskoga faktora tvrdoće i engleskih faktora nije bilo visokih kongruencija. No, Shmelyov i Pokhil'ko (1993.) zaključuju i da su dva skupa faktora vrlo slična, uzevši u obzir goleme razlike između dvaju jezika i vrste procedura skupljanja podataka (internalna nasuprot eksternalnoj strukturi).

Francuska taksonomija kanadskih istraživača. Boies i sur. (2001.) kreću iz rječnika francuskoga jezika od 60 000 riječi iz kojega dva suca identificiraju pridjeve relevantne za opis ličnosti, što rezultira s 1111 takvih pridjeva. Osam govornika francuskoga jezika iz Kanade zatim procjenjuje čestoću uporabe tih pridjeva u opisu ličnosti, što rezultira s 388 najčešće rabljenih pridjeva (Boies i sur., 2001.). U sljedećoj fazi autori te pridjeve primjenjuju na 415 kanadskih ispitanika pri samoprocjenama i interpretiraju šest faktora. Prva četiri faktora bila su vrlo slična velepetorim dimenzijama ugodnosti, emocionalne stabilnosti, ekstraverzije i savjesnosti. Peti se faktor mogao interpretirati kao poštenje, a šesti kao imaginacija, ali bez termina koji bi se odnosili na intelekt (Boies i sur., 2001.).

Pokušaj povezivanja nacionalnih taksonomija i struktura osobina ličnosti: međukulturalne usporedbe

Iako je širenje istraživanja leksičkoga pristupa u psihologiji ličnosti u različitim jezicima i kulturama važno zbog razvoja "emičkih" ili autohtonih dimenzija opisa ličnosti, za razliku od "etičkih" dimenzija ličnosti (Hofstee i sur., 1997.; Church i sur., 1997.), tj. onih koje se dobiju primjenom prevedenih instrumenata iz druge kulture, jedan od nedostataka dosada razvijenih nacionalnih taksonomija jest nepostojanje izravne usporedbe tih autohtonih dimenzija ličnosti.

Hofstee i sur. (1997.) provode prvu takvu međunacionalnu usporedbu dimenzija ličnosti između nizozemske, engle-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 4-5 (60-61),
STR. 553-576

MLAČIĆ, B.:
LEKSIČKI PRISTUP...

ske i njemačke strukture. Autori dolaze do 126 pridjeva s jednoznačnim prijevodima u sva tri jezika, zatim uspoređuju strukture tih pridjeva pri samoprocjenama i procjenama drugih osoba na 600 ispitanika u nizozemskom uzorku, 630 u američkom uzorku i 802 u njemačkom uzorku te nalaze najviše kongruencije između prva četiri faktora velepeterog modela (ekstraverzija, ugodnost, savjesnost i emocionalna stabilnost) u sva tri uzorka. Zbog maksimalizacije usporedbe Hofstee i sur. (1997.) služe se ortogonalnim ciljnim rotacijama, što rezultira vrlo dobrom usporedbom između svih pet njemačkih, američkih i nizozemskih faktora. No, nizozemska je struktura pokazivala i neke značajne koeficijente između nekorepondentnih faktora, poglavito između ugodnosti i emocionalne stabilnosti. Hofstee i sur. (1997.) zaključuju da se velepeteri faktori pojavljuju u relativnomu smislu u tri jezika.

De Raad i sur. (1998.a) provode usporedbu talijanskih i germanskih dimenzija ličnosti, pa se služe koeficijentima kongruencija pridjeva zajedničkih za pet nacionalnih taksonomija: američku, nizozemsku, njemačku te talijanske tršćanske i rimske i dobivaju da se samo prva tri zajednička talijanska faktora mogu identificirati u germanskim strukturama.

De Raad i sur. (1997.) provode usporedbu dimenzija ličnosti iz pet nacionalnih taksonomija: nizozemske, talijanske rimske, mađarske, američke i njemačke. Oni (1997.) pokazuju da je u svih pet nacionalnih struktura kongruencija najviša između prva tri faktora (ekstraverzija, ugodnost i savjesnost), a da je za četvrti (emocionalna stabilnost) i peti faktor (intelekt) odnos nešto složeniji. Zaključuju da svaka nacionalna struktura ličnosti može poslužiti kao referentna struktura za druge nacionalne strukture, ali i da "još nije identificirana pojedinačna referentna struktura koja bi bila zajednička i međujezična".

Pri usporedbi dimenzija ličnosti iz sedam nacionalnih istraživanja (1998.b): američkoga, nizozemskoga, njemačkoga, mađarskoga, talijanskoga rimskog, češkoga i poljskoga dobivaju klasične velepeterne faktore za svih sedam taksonomija, ali samo kao opći okvir. Međutim, nalaze i faktore sa specifičnim značenjem za svako nacionalno istraživanje.

Što je zajedničko leksičkim istraživanjima dimenzionalnosti osobina ličnosti? Interpretacija dimenzija ličnosti dobivenih u različitim jezicima i kulturama

Većina se istraživanja leksičkoga pristupa slaže u tome da broj dimenzija za opis ličnosti na najširoj razini apstrakcije iznosi četiri do pet, ali interpretacija tih dimenzija nije tako jednoglasna. Također, iako su međukulturalne usporedbe (De Raad i sur., 1997., 1998.a, 1998.b; Hofstee i sur., 1997.) pokazale održivost peterofaktorske strukture, pronađeno je i međusobno

preklapanje nekorespondentnih nacionalnih faktora (poglavito ugodnosti i emocionalne stabilnosti) i nacionalni faktori sa specifičnim značenjem. Zbog tih nalaza dimenzije osobina ličnosti pri leksičkom pristupu obično se označuju rimskim brojevima (De Raad i sur., 1992.; Norman, 1963. itd.), a ime se faktora tek naknadno interpretira.

Postoji opće slaganje da je dimenzija I. ekstraverzija/introverzija (surgencija), s time da pol ekstraverzije čine faceti društvenosti, govornosti, živahnosti, aktivnosti itd., a pol introverzije faceti nedruštvenosti, šutljivosti, povučenosti, zatvorenosti itd. (Goldberg, 1992.; John i Srivastava, 1999.; Watson i Clark, 1997.).

Dimenziju II. obično se interpretira kao ugodnost, a ona obuhvaća humane aspekte ličnosti: altruizam, brižnost, emocionalnu podršku itd. na pozitivnomu polu i neprijateljstvo, negrižu za druge, egoizam itd. na negativnomu polu (Digman, 1990.; John i Srivastava, 1999.). Ugodnost se odnosi na prosocijalno ponašanje (Graziano i Eisenberg, 1997.).

Dimenzija III. obično se interpretira kao savjesnost (Digman, 1990.; Hogan i Ones, 1997.), a obuhvaća facete pouzdanosti, vrijednosti, organiziranosti na pozitivnomu polu i facete nepažljivosti, nemarnosti, lijenosti i neodgovornosti na negativnomu polu. Smith (1967.) i Digman i Takemoto-Chock (1981.) povezali su spomenutu dimenziju s izobrazbenim postignućem, a Barrick i Mount (1991.) s profesionalnim uspjehom.

Dimenzija IV. predstavlja emocionalnu stabilnost ili neuroticizam na suprotnom polu. Pol neuroticizma sadrži facete anksioznosti, potištenosti, napetosti, emocionalne nestabilnosti itd., a pol emocionalne stabilnosti facete smirenosti, opuštenosti, staloženosti i emocionalne stabilnosti itd. (Digman, 1990.; John i Srivastava, 1999.).

Dimenzija V. interpretira se kao intelekt (Goldberg, 1990., 1992.; Hřebíčková, 1995.; Ostendorf, 1990.), ali i kao kultura (Tupes i Christal, 1958., 1961.) i imaginacija (Saucier, 1992.b). No, brojni su radovi (De Raad, 1994.; Goldberg, 1993.; Saucier, 1992.b) pokazali da u vezi s tom dimenzijom ima najmanje slaganja. Međunacionalne su usporedbe (De Raad i sur., 1997., 1998.a, 1998.b; Hofstee i sur., 1997.) pokazale da je peti faktor najmanje usporediv u različitim nacionalnim taksonomijama. Ipak De Raad (1994.) zaključuje da intelekt ima najbolje šanse za opis petoga faktora, jer su samoprocjene inteligencije pokazale značajnu povezanost s objektivnim mjerama inteligencije.

Dosadašnja istraživanja osobina ličnosti pomoću leksičkoga pristupa u Hrvatskoj

Jedna skupina istraživača leksičkoga pristupa u Hrvatskoj (Kardum i Smojver, 1993.) prikupila je iz dvaju izvora 1400 opisi-vača osobina ličnosti, uglavnom pridjeva. Te su termine dva suca, prema brojnim kriterijima, skratila na 779 termina, a njih

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 4-5 (60-61),
STR. 553-576

MLAČIĆ, B.:
LEKSIČKI PRISTUP...

je 19 sudaca klasificiralo prema semantičkoj sličnosti u pet kategorija (velepetori faktori). Autori su zatim izabrali po dvadesetak termina za svaku kategoriju, koje su primijenili pri samoprocjenama 272 ispitanika te interpretirali pet kosokutno rotiranih faktora: emocionalnu stabilnost, ekstraverziju, ugodnost, savjesnost i intelekt/otvorenost za iskustva. Kardum i Smojver (1993., str. 98) rezimiraju svoje istraživanje: "Prije svega, ovo istraživanje ne daje odgovor na pitanje o strukturi deskriptora ličnosti u hrvatskom jeziku, budući da se unaprijed htjelo doći do čestica koje adekvatno reprezentiraju peterofaktorski model...". To istraživanje (1993.), iako ima znatne vrijednosti kao prvi pokušaj kombinacije "etičke" i "emičke" strategije u Hrvatskoj, nema pretenzija davanja obuhvatne hrvatske taksonomije opisivača osobina ličnosti (prema riječima samih autora), niti može dati odgovor na pitanje koje su autohtone hrvatske dimenzije ličnosti.

Druga se skupina istraživača u Hrvatskoj najprije bavila "etičkim" pristupom, a zatim je razvila obuhvatnu taksonomiju opisivača osobina ličnosti u hrvatskom jeziku, dakle, bavila se "emičkim" pristupom. U prvom su od "etičkih" istraživanja Mlačić i Knezović (1997.) na hrvatskomu uzorku potvrdili peterofaktorsku strukturu Goldbergovih (1992.) bipolarnih markera za mjerenje velepetorog modela i utvrdili odnos između toga i Eysenckova modela ličnosti. U novom istraživanju Knezović i sur. (1998.) uspoređuju velepetore dimenzije s dimenzijama Eysenckova klasičnog EPQ (Miharija, 1994.) i MMPI-a (prema Knezoviću i sur., 1989.) te s M-serijom, hrvatskim testom inteligencije (Bujas i Petz, 1967.). U trećoj "etičkoj" metodološkoj studiji Mlačić i Knezović (2000.) ispituju utjecaj rasporeda čestica na faktorske i skalne rezultate Goldbergovih markera, a u četvrtom istraživanju Mlačić (2002.) dobiva stabilnu peterofaktorsku strukturu i pri samoprocjenama i pri procjenama druge osobe na transparentnoj formi Goldbergovih markera velepetorog modela.

U prvom "emičkom" istraživanju, tj. obuhvatnoj taksonomiji, opisivača osobina ličnosti u hrvatskomu jeziku Mlačić se (1999.) služi modificiranim njemačkom metodologijom i procjenama triju sudaca razvija listu od 3881 pridjeva, 4245 pridjevnih imenica i 2992 tipskih imenica opisivača osobina ličnosti. Skup pridjeva sedmero sudaca klasificira prema njemačkoj metodologiji i dobiva 483 prototipska pridjeva za kategoriju dispozicija. Te pridjeve Mlačić (1999.) primjenjuje pri samoprocjenama 519 ispitanika i pri procjenama 515 drugih osoba, a rezultati daju velepetoru strukturu: emocionalnu stabilnost, ekstraverziju, savjesnost, ugodnost i intelekt. Ispitivanje odnosa hrvatskih leksičkih dimenzija opisa ličnosti s američkim dalo je jasnu povezanost triju korespondentnih dimen-

zija: ekstraverzije, savjesnosti i intelekta, dok se odnos hrvatskih i američkih dimenzija ugodnosti i emocionalne stabilnosti pokazao složenim.

KRITIKA LEKSIČKOGA PRISTUPA I SMJER BUDUĆIH ISTRAŽIVANJA

Iako je leksički pristup danas znatno prihvaćen u psihologiji ličnosti, postoje i prigovori koji se najčešće postavljaju tome pristupu (John i sur., 1988.; Saucier i Goldberg, 1996.). Prvo, navodi se da se leksički pristup bavi laičkim opisom ličnosti, a zanemaruje znanstveni. John i sur. (1988.) navode da je taksonomije zasnovane na proučavanju prirodnoga jezika potrebno usporediti sa skupom atributa ličnosti iz znanstvene literature, a Saucier i Goldberg (1996.) navode da leksički pristup u psihologiji ličnosti nema namjeru dati cjelovitu ili iscrpnu teoriju ličnosti, već samo njezin deskriptivni dio. Drugo, navodi se da se opisivači osobina ličnosti mogu razlikovati u različitim jezicima i mogu se mijenjati s vremenom. John i sur. (1988.) navode da je zato potrebno provoditi međukulturalne usporedbe taksonomija opisivača osobina ličnosti. Saucier i Goldberg (1996.) također napominju da je stupanj zastupljenosti nekoga atributa u jeziku povezan s općom važnošću toga atributa i u međujezičnoj i u unutarjezičnoj formi. Dakle, što je važnija osobina ličnosti, to će i više jezika imati riječ za nju i u pojedinom će jeziku biti više riječi za tu osobinu. Treće, leksički se pristup kritizira jer su riječi u svakodnevnom jeziku nejasne, dvosmislene i preovisne o kontekstu, općenito neuporabljive u znanstvene svrhe. No, Saucier i Goldberg (1996.) navode da ljudi komuniciraju jedino jezikom koji filtrira nevažne riječi, a zadržava važne i nedvosmislene.

Kad je riječ o budućem razvoju leksičkoga pristupa u psihologiji ličnosti, jasno je da bi trebalo proširiti broj jezika u kojima su razvijene nacionalne taksonomije opisivača osobina ličnosti, poglavito na neindoeuropske jezike. Idealno bi bilo kad bi postojala taksonomija za svaki jezik. No, upitna je realnost takva projekta. Te bi taksonomije također trebalo međukulturalno usporediti, i to u različitim kontekstima (npr. slavenske međusobno, slavenske s germanskima, neindoeuropske s indoeuropskima itd.). Tako bi se ostvario cilj o univerzalno prihvaćenom deskriptivnom modelu ličnosti, a nakon identifikacije univerzalnih, pankulturalnih dimenzija opisa ličnosti moglo bi se krenuti prema istraživanjima koja bi odgovorila na kauzalne kriterije za postizanje paradigme u psihologiji ličnosti.

LITERATURA

Allport, G. W. i Odbert, H. S. (1936.), Trait-Names. A Psycho-lexical study. *Psychological Monographs*, 47 (Whole No. 211).

Angleitner, A., Ostendorf, F. i John, O. P. (1990.), Towards a Taxonomy of Personality Descriptors in German. A Psycho-Lexical Study. *European Journal of Personality*, 4, 89-118.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 4-5 (60-61),
STR. 553-576

MLAČIĆ, B.:
LEKSIČKI PRISTUP...

- Barrick, M. R. i Mount, M. K. (1991.), The Big Five personality dimensions and job performance: A meta-analysis. *Personnel Psychology*, 44, 1-26.
- Baumgarten, F. (1933.), Die Charaktereigenschaften. U: F. Baumgarten (ur.), *Beiträge zur Charakter-und Persönlichkeitsforschung* (Heft I). Bern: A. Francke.
- Boies, K., Lee, K., Ashton, M. C., Pascal, S. i Nicol, A. A. M. (2001.), The structure of the French personality lexicon. *European Journal of Personality*, 15, 277-295.
- Borgatta, E. F. (1964.), The structure of personality characteristics. *Behavioral Science*, 9, 8-17.
- Bujas, Z. i Petz, B. (1967.), "M-Serija" s priručnikom, Zagreb.
- Caprara, G. V. i Perugini, M. (1994.), Personality described by adjectives: the generalizability of the Big Five to the Italian lexical context. *European Journal of Personality*, 8, 357-369.
- Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Borgogni, L. i Perugini, M. (1993.), The "Big Five Questionnaire": a new questionnaire to assess the Five Factor Model. *Personality and Individual Differences*, 15, 281-288.
- Cattell, H. E. P. (1996.), The Original Big Five: A Historical Perspective. *European Journal of Applied Psychology*, 46 (1), 5-14.
- Cattell, R. B. (1943.a), The description of personality. I. Foundations of trait measurement. *Psychological Review*, 50, 559-594.
- Cattell, R. B. (1943.b), The description of personality: Basic traits resolved into clusters. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 38, 476-507.
- Cattell, R. B. (1945.a), The principal trait clusters for describing personality. *Psychological Bulletin*, 42, 129-161.
- Cattell, R. B. (1945.b), The description of personality. Principles and findings in a factor analysis. *The American Journal of Psychology*, 58, 69-90.
- Cattell, R. B. (1946.), *The description and measurement of personality*. Yonkers-on-Hudson, New York: World Book.
- Cattell, R. B. (1947.), Confirmation and clarification of primary personality factors. *Psychometrika*, 12 (3), 197-220.
- Cattell, R. B. (1948.), The primary personality factors in women compared with those in men. *The British Journal of Psychology*, Statistical Section, 1, 114-130.
- Church, A. T., Katigbak, M. S. i Reyes, J. A. S. (1996.), Toward a taxonomy of trait adjectives in Filipino: comparing personality lexicons across cultures. *European Journal of Personality*, 10, 3-24.
- Church, A. T., Katigbak, M. S. i Reyes, J. A. S. (1998.), Further exploration of Filipino personality structure using the lexical approach: do the big-five or big-seven dimensions emerge. *European Journal of Personality*, 12, 249-269.
- Church, A. T., Reyes, J. A. S., Katigbak, M. S. i Grimm, S. D. (1997.), Filipino Personality Structure and the Big Five Model: A Lexical Approach. *Journal of Personality*, 65, 477-528.
- De Raad, B. (1992.), The replicability of the Big-Five personality dimensions in three word-classes of the Dutch language. *European Journal of Personality*, 6, 15-29.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 4-5 (60-61),
STR. 553-576

MLAČIĆ, B.:
LEKSIČKI PRISTUP..

De Raad, B. (1994.), An expedition in search of a fifth universal factor: key issues in the lexical approach. *European Journal of Personality*, 8, 229-250.

De Raad, B. (1995.), The psycholexical approach to the structure of interpersonal traits. *European Journal of Personality*, 9, 89-102.

De Raad, B. i Hendriks, A. A. J. (1997.), A Psycholexical Route to Content Coverage in Personality Assessment. *European Journal of Personality Assessment*, 13 (2), 85-98.

De Raad, B. i Hoskens, M. (1990.), Personality-descriptive nouns. *European Journal of Personality*, 4, 131-146.

De Raad, B., Di Blas, L. i Perugini, M. (1998.a), Two Independently Constructed Italian Trait Taxonomies: Comparison among Italian and between Italian and Germanic Languages. *European Journal of Personality*, 12: 19-41.

De Raad, B., Hendriks, A. A. J. i Hofstee, W. K. B. (1992.), Towards a refined structure of personality traits. *European Journal of Personality*, 6, 301-319.

De Raad, B., Perugini, M. i Szirmak, S. (1997.), In pursuit of a cross-lingual reference structure of personality traits: Comparisons among five languages. *European Journal of Personality*, 11: 167-185.

De Raad, B., Mulder, E., Kloosterman, K. i Hofstee, W. K. B. (1988.), Personality-descriptive verbs. *European Journal of Personality*, 2, 81-96.

De Raad, B., Perugini, M., Hřebíčková, M. i Szarota, P. (1998.b), Lingua Franca of Personality: Taxonomies and Structures Based on the Psycholexical approach. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 29, 212-232.

Di Blas, L. i Forzi, M. (1998.), An alternative taxonomic study of personality-descriptive adjectives in the Italian language, *European Journal of Personality*, 12, 75-101.

Digman, J. M. (1990.), Personality structure. Emergence of the Five-Factor model. *Annual Review of Psychology*, 41, 417-440.

Digman, J. M. i Takemoto-Chock, N. K. (1981.), Factors in the natural language of personality: Re-analysis, comparison, and interpretation of six major studies. *Multivariate Behavioral Research*, 16, 149-170.

Eysenck, H. J. (1991.), Dimensions of personality. 16, 5 or 3? – Criteria for a taxonomic paradigm. *Personality and Individual Differences*, 12, 773-790.

Eysenck, H. J. (1992.), Four ways five factors are not basic. *Personality and Individual Differences*, 13, 667-673.

Eysenck, H. J. (1997.), Personality and Experimental Psychology: The Unification of Psychology and the Possibility of a Paradigm. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 1224-1237.

Fiske, D. W. (1949.), Consistency of the factorial structures of personality ratings from different sources. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 44, 329-344.

Goldberg, L. R. (1981.), Language and individual differences. The search for universals in personality lexicons. U: L. Wheeler (ur.), *Review of Personality and Social Psychology* (Vol. 2, str. 141-165). Beverly Hills, CA: Sage Publications.

Goldberg, L. R. (1982.), From ace to zombie. Some explorations in the language of personality. U: C. D. Spielberger i J. N. Butcher (ur.), *Ad-*

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 4-5 (60-61),
STR. 553-576

MLAČIĆ, B.:
LEKSIČKI PRISTUP...

vances in Personality Assessment (Vol. 1, str. 203-234). Hillsdale, N. J.: Lawrence Erlbaum.

Goldberg, L. R. (1990.), An alternative "Description of personality". The Big-Five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1216-1229.

Goldberg, L. R. (1992.), The development of markers for the Big-Five factor structure. *Psychological Assessment*, 4, 26-42.

Goldberg, L. R. (1993.), The structure of phenotypic personality traits. *American Psychologist*, 48, 26-34.

Goldberg, L. R. (1995.), What the Hell Took So Long? Donald Fiske and the Big-Five Factor Structure. U: P. E. Shrout i S. T. Fiske (ur.), *Advances in Personality Research, Methods and Theory*. A Festschrift Honoring Donald W. Fiske (str. 29-43), New York, NY: Erlbaum.

Graziano, W. G. i Eisenberg, N. (1997.), Agreeableness: A Dimension of Personality. U: R. Hogan, J. Johnson i S. Briggs (ur.), *Handbook of Personality Psychology* (str. 795-824). San Diego: Academic Press.

Hofstee, W. K. B., Kiers, H. A. L., De Raad, B., Goldberg, L. R. i Ostendorf, F. (1997.), A Comparison of Big-Five structure of personality traits in Dutch, English, and German. *European Journal of Personality*, 11, 15-31.

Hogan, J. i Ones, D. S. (1997.), Conscientiousness and Integrity at Work. U: R. Hogan, J. Johnson i S. Briggs (ur.), *Handbook of Personality Psychology* (str. 849-870). San Diego: Academic Press.

Howarth, E. (1976.), Were Cattell's 'personality sphere' factors correctly identified in the first instance? *British Journal of Psychology*, 67 (2), 213-230.

Hřebíčková, M. (1995.), *The Structural Model of Personality Based on the Lexical analysis: A Czech Replication of the Five-Factor Model Based on a Comprehensive Taxonomy of Personality-descriptive Adjectives*. Neobjavljeni rukopis, Institute of Psychology, Academy of Sciences of the Czech Republic, Brno.

Hřebíčková, M. i Ostendorf, F. (1994.), *Slawische und Germanische Persönlichkeitssprache: Vergleich der Ergebnisse einer Tschechischen und Einer Deutschen Taxonomie*. 39. Kongress der Deutschen Gesellschaft für Psychologie, 25.-29. September 1994, Hamburg.

Hřebíčková, M., Osecká, L. i Čermák, I. (1999.), Taxonomy and structure of Czech personality-relevant verbs. U: I. Mervielde, I. Deary, F. De Fruyt i F. Ostendorf (ur.), *Personality Psychology in Europe*, Vol. 7. (str. 51-65) Tilburg: Tilburg University Press.

John, O. P. i Srivastava, S. (1999.), The Big Five Trait Taxonomy: History, Measurement, and Theoretical Perspectives. U: L. A. Pervin i O. P. John (ur.), *Handbook of personality. Theory and research* (str. 102-138). New York: Guilford Press.

John, O. P., Angleitner, A. i Ostendorf, F. (1988.), The Lexical Approach to Personality. A Historical Review of Trait Taxonomic Research. *European Journal of Personality*, 2, 171-203.

Kardum, I. i Smojver, I. (1993.), Petofaktorski model strukture ličnosti: izbor deskriptora u hrvatskom jeziku. *Godišnjak Zavoda za psihologiju*, Rijeka, 91-100.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 4-5 (60-61),
STR. 553-576

MLAČIĆ, B.:
LEKSIČKI PRISTUP..

Knezović, Z., Mlačić, B. i Bubaš, G. (1998.), Big-Five studies in Croatia: Big-Five relations with other personality instruments. U: J. Bermudez, B. De Raad, J. De Vries, A. M. Pérez-García, A. Sánchez-Elvira i G. L. Van Heck (ur.), *Personality Psychology in Europe*: Volume 6 (str. 51-62). Tilburg: Tilburg University Press.

Knezović, Z., Kulenović, A., Šakić, V., Zarevski, P. i Žužul, M. (1989.), Psihološke karakteristike osuđenih osoba. Evaluacija dijagnostičkih postupaka. Zagreb: *Znanstvena edicija časopisa "Penološke teme"*.

McCrae, R. R. i Costa, P. T., Jr. (1987.), Validation of the Five-Factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 81-90.

Miharija, Ž. (1994.), *Norme za Eysenckov upitnik ličnosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Mlačić, B. (1999.), *Hrvatska taksonomija deskriptora osobina ličnosti*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Mlačić, B. (2002.), Faktorska struktura samoprocjena i procjena druge osobe na Goldbergovim markerima. *Društvena istraživanja*, 11, 39-62.

Mlačić, B. i Knezović, Z. (1997.), Struktura i relacije Big-Five markera i Eysenckova upitnika ličnosti: empirijska usporedba dvaju strukturalnih modela ličnosti. *Društvena istraživanja*, 6, 1-27.

Mlačić, B. i Knezović, Z. (2000.), Utjecaj rasporeda čestica na faktorsku strukturu i skalne rezultate Goldbergovih markera: prilog međukulturalnoj validaciji velepetorog modela ličnosti. *Društvena istraživanja*, 9, 633-661.

Norman, W. T. (1963.), Toward an adequate taxonomy of personality attributes. Replicated factor structure in peer nomination personality ratings. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66 (6), 574-583.

Norman, W. T. (1967.), *2800 personality trait descriptors: Normative operating characteristics for a university population*. Department of Psychology, University of Michigan, Ann Arbor.

Ostendorf, F. (1990.), *Sprache und Persönlichkeitsstruktur: Zur Validität des Fünf-Faktoren-Modells der Persönlichkeit*. Regensburg: S. Roderer Verlag.

Ostendorf, F. i Angleitner, A. (1993.), *A German replication study of the Five-Factor model based on a comprehensive taxonomy of personality descriptive adjectives*. Sixth meeting of the International society for the study of individual differences, Baltimore, Maryland, U. S. A., July, 17-21, 1993.

Peabody, D. (1987.), Selecting representative trait adjectives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52: 59-71.

Peabody, D. i Goldberg, L. R. (1989.), Some Determinants of Factor Structures From Personality-Trait Descriptors. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57 (3). 552-567.

Saucier, G. (1992.a), Benchmarks: Integrating affective and interpersonal circles with the Big-Five personality factors. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62: 1025-1035.

Saucier, G. (1992.b), Openness versus intellect: much ado about nothing? *European Journal of Personality*, 6: 381-386.

Saucier, G. (1997.), Effects of Variable Selection on the Factor Structure of Person Descriptors. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 1296-1312.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 4-5 (60-61),
STR. 553-576

MLAČIĆ, B.:
LEKSIČKI PRISTUP...

Saucier, G. i Goldberg, L. R. (1996.), *The Language of Personality: Lexical Perspectives on the Five-Factor Model*. U: J. S. Wiggins (ur.), *The Five-Factor Model of Personality. Theoretical Perspectives* (str. 21-50). New York, London: The Guilford Press.

Shmelyov, A. G. i Pokhil'ko, V. I. (1993.), A taxonomy-oriented study of Russian personality-trait names. *European Journal of Personality*, 7: 1-17.

Smith, G. M. (1967.), Usefulness of peer ratings of personality in educational research. *Educational and Psychological Measurement*, 27, 967-984.

Stelmack, R. M. (1997.), Toward a Paradigm in Personality. Comments on Eysenck's View. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73 (6), 1238-1241.

Szarota, P. (1996.), Taxonomy of the Polish personality-descriptive adjectives of the highest frequency of use. *Polish Psychological Bulletin*, 27, 343-351.

Szirmak, Z. i De Raad, B. (1994.), Taxonomy and structure of Hungarian personality traits. *European Journal of Personality*, 8: 95-117.

Tupes, E. C. i Christal, R. E. (1958.), *Stability of Personality Trait Rating Factors Obtained Under Diverse Conditions*. USAF WADC Technical Note No. 58-61. Lackland Air Force Base, TX. U. S. Air Force.

Tupes, E. C. i Christal R. E. (1961.), *Recurrent Personality Factors Based on Trait Ratings*. USAF ASD Technical Report No. 61-97. Lackland Air Force Base, TX. U.S. Air Force.

Watson, D. i Clark, L. A. (1997.), Extraversion and its positive Emotional Core. U: R. Hogan, J. Johnson i S. Briggs (ur.), *Handbook of Personality Psychology* (str. 767-793), San Diego: Academic Press.

The Lexical Approach in Personality Psychology: A Review of Personality Descriptive Taxonomies

Boris MLAČIĆ
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb

The paper describes the lexical approach in personality psychology and the development of personality descriptive taxonomies in various languages and cultures. The lexical approach is based on the assumption that the most important personality traits are encoded as words in natural languages and that the analysis of the structure of those words may lead to a scientifically acceptable personality model. Starting with Galton's lexical hypothesis, through initial research of adjective structure in the United States of America, the lexical approach and associated taxonomies expanded to other countries and other word classes in recent years. The paper describes and compares the main findings of lexical studies of personality dimensions in eleven

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 4-5 (60-61),
STR. 553-576

MLAČIĆ, B.:
LEKSIČKI PRISTUP..

languages. Those studies confirmed the cross-cultural validity of the Big-Five personality model (Extraversion, Agreeableness, Conscientiousness, Emotional Stability and Intellect) in general, but also indicated that there are some cultural specificities. The paper also evaluates the lexical approach and describes its possible future directions.

Der lexische Ansatz in der Persönlichkeitspsychologie: ein Überblick über Taxonomien von Deskriptoren für Persönlichkeitsmerkmale

Boris MLAČIĆ
Ivo-Pilar-Institut für Gesellschaftswissenschaften, Zagreb

Der vorliegende Artikel beschreibt den lexischen Ansatz in der Persönlichkeitspsychologie und die Entwicklung von Taxonomien von Deskriptoren für Persönlichkeitsmerkmale in verschiedenen Sprachen und Kulturen. Der lexische Ansatz gründet sich auf der Annahme, dass sich die wichtigsten Persönlichkeitsmerkmale in der Form von Wörtern in den natürlichen Sprachen niedergeschlagen haben und dass die Erforschung der Struktur dieser Wörter in einem wissenschaftlich fundierten Persönlichkeitsmodell resultieren kann. Angefangen bei Galton, der die lexische Hypothese aufstellte, und weiter über erste Forschungen zur Struktur von Adjektiven in den Vereinigten Staaten hat der lexische Ansatz mit den ihm zugehörigen Taxonomien in jüngster Zeit auch auf andere Länder übergreifen und weitere Forschungen zur Ergründung der Struktur anderer Wortarten angeregt. Dieser Artikel liefert einen Überblick und einen Vergleich der wichtigsten Ergebnisse lexischer Forschungen zur Persönlichkeitsdimensionalität in insgesamt elf Sprachen. Durch besagte Forschungen wurde die interkulturelle Gültigkeit des Big-Five-Persönlichkeitsmodells (Extraversion, Behaglichkeit, Gewissenhaftigkeit, emotionale Stabilität und Intellekt) im Großen und Ganzen bestätigt. Es zeigte sich jedoch auch, dass es bestimmte kulturelle Spezifika gibt. Des Weiteren evaluiert der Artikel den lexischen Ansatz in der Persönlichkeitspsychologie und zeichnet die Möglichkeiten seiner weiteren Entwicklung vor.